

До спеціалізованої вченої ради

ДФ 26.236.015 у Інституті держави і

права ім. В. М. Корецького НАН

ВІДГУК
офіційного опонента кандидата юридичних наук, професора
Созанського Тараса Івановича
на дисертацію Войтюка Тараса Романовича
на тему
«ВІДМОВА ВІД ВИКОНАННЯ ПРАВОВОГО ОБОВ'ЯЗКУ ЯК
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ПОНЯТТЯ»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність обраної теми. Рецензована робота присвячена розв'язанню науково-теоретичних та прикладних аспектів відмови від виконання правового обов'язку як кримінально-правового поняття. Відповідно до статті 23 Конституції України кожна особа має не лише права, а і обов'язки перед суспільством. Відтак, ніхто не може бути увільнений від своїх обов'язків перед державою або відмовитися від виконання законів. Будь-яка особа може реалізувати свої правові обов'язки у межах як пасивних, так і активних правовідносин. Реалізація особою передбачених обов'язків можлива і у межах охоронних правовідносин, коли за невиконання правового обов'язку, зокрема за відмову від його виконання, передбачено різні засоби державного примусу, у тому числі й кримінально-правові. Відмова ж особи від виконання таких обов'язків є протиправним діянням, оскільки вказує на те, що особа ігнорує зобов'язання, що встановлені у законодавстві України, і не виконує відповідних правових приписів, чим порушує законність та порядок у суспільстві.

Відмова особи від виконання правового обов'язку є міжгалузевим поняттям, оскільки використовується у різних галузях права та має ряд спільних ознак, відрізняючись при цьому правовими наслідками за таку відмову, що залежать як від методу правового регулювання відповідної галузі права, так і від обсягу відмови. Так, якщо особа, реалізуючи свій правовий статус, відмовляється від суб'єктивних

прав, то така поведінка загалом є правомірною та не змінює типу правовідносин з пасивного чи активного на охоронний. Водночас у випадку відмови від виконання правового обов'язку особа може бути притягнута до юридичної відповідальності, у тому числі кримінальної.

У Кримінальному кодексі України відмова використовується законодавцем як елемент законодавчих конструкцій статей Загальної та Особливої частин. При цьому, зазвичай, у статтях Загальної частини КК України відмова передбачена як спосіб реалізації правового статусу, що не тягне кримінально-правових наслідків. Водночас відмова від виконання правового обов'язку є підставою кримінальної відповідальності особи і передбачена у низці складів кримінальних правопорушень. Вирішенню цього питань приділялось багато уваги в науці кримінального права, однак до сьогодні недостатньо дослідженими залишаються питання істотних ознак та дефініції поняття «відмова від виконання правового обов'язку», його видів у КК України, співвідношення відмови з суміжними поняттями, а саме з ухиленням чи невиконанням правового обов'язку, характеристики відмови від виконання правового обов'язку в окремих статтях як Загальної, так і Особливої частини КК України. Тому, відмова від виконання правового обов'язку як наскрізне кримінально-правове поняття потребує загальних науково-методологічних досліджень, на основі яких можливо виробити універсальне розуміння цього поняття, що сприятиме адекватному його застосуванню у тексті КК України.

Викладені у вступі та в розділах основної частини роботи положення, які стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів, переконують у тому, що відповідні питання є теоретично і практично важливими та недостатньо розробленими в юридичній науці. Саме тому, тема рецензованої дисертації на здобуття ступеня доктора філософії у галузі права відповідає потребам сучасної юридичної науки, є актуальною, а саме дослідження є своєчасним. Актуальність теми належно обґрунтована у вступі до дисертації.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність не викликає сумнівів, оскільки вони ґрунтуються на усталених у кримінально-правовій науці положеннях. Про

належний рівень достовірності значною мірою свідчить великий обсяг опрацьованих здобувачем літературних джерел з різних галузей наукових знань (266 найменувань), використання національного законодавства та міжнародних нормативно-правових актів, звернення до досвіду зарубіжних держав, аналіз судової практики із вказаної категорії справ.

Достовірність, повнота та об'єктивність отриманих результатів у значній мірі забезпечило використання автором комплексу загальнонаукових та спеціально-наукових методів, які забезпечили об'єктивний аналіз предмета дослідження. За основу наукового пошуку взято *системно-структурний підхід*, за допомогою якого охарактеризовано відмову від виконання правового обов'язку як форму реалізації правового статусу особи (підрозділ 1.1), а також відмову від правового обов'язку як підставу кримінальної відповідальності особи (розділ 2). Дослідження юридичних обов'язків відбувалося також шляхом застосування таких методів, як: *діалектичний* (всі підрозділи дослідження); *системно-структурний* слугував характеристиці відмови як форми реалізації правового статусу особи (підрозділ 1.1), відмови від виконання правового обов'язку у статтях нормативно-правових актів та КК України (підрозділи 1.2, 1.3); *формально-догматичний* застосовувався під час установа змісту істотних ознак відмови від виконання правового обов'язку як кримінально-правового поняття (підрозділ 1.5). У процесі дослідження також використано такий загальнонауковий метод, як *логічний* (зокрема, методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції) (всі підрозділи), а також спеціальні методи наукового дослідження, а саме *метод класифікації* застосовано під час виокремлення видів відмови від виконання правового обов'язку у статтях КК України (підрозділ 1.3), *метод моделювання* застосовувався під час розробки пропозицій до КК України (розділ 2), *прогностичний метод* дав змогу з'ясувати подальші вектори розвитку наукової думки в аспекті дослідження відмови від виконання правового обов'язку (розділ 2).

Таким чином, автор у своїй роботі продемонстрував високий теоретичний рівень викладу матеріалу, логіку дослідження, вміння застосовувати різноманітні методи наукового пізнання та аналізувати законодавчі акти, коректно полемізувати з іншими авторами, аргументовано відстоювати власну точку зору як щодо предмету дослідження, так і щодо фундаментальних питань кримінальної відповідальності за

невиконання судових рішень, узагальнювати загальні науково та практично значущі висновки.

Усе це забезпечило обґрунтованість та достовірність сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукова новизна одержаних результатів. До ключових положень, що містять наукову новизну слід віднести такі:

виокремлено істотні ознаки поняття «відмова від виконання правового обов'язку» як суспільно небезпечного діяння у статтях Особливої частини КК України: активна поведінка особи; відкритість, категоричність, демонстративний характер, одномоментність, добровільність (об'єктивні ознаки); усвідомленість, волимість, прями́й умисел (суб'єктивні ознаки);

здійснено розмежування відмови від виконання правового обов'язку як суспільно небезпечного діяння (негативний аспект реалізації особою її правового статусу), що тягне настання кримінальної відповідальності, та відмови як правомірного діяння (добровільна відмова – статті 17, 19 КК України, відмова від виконання явно кримінально протиправного наказу або розпорядження – ст. 41 КК України), за яке особа не підлягає кримінальній відповідальності. З урахуванням цього положення зміст поняття «відмова» у вказаних випадках може бути різним;

виокремлено види відмови у законодавчих конструкціях КК України: залежно від частини Кодексу, у статтях якої передбачено відмову (як елемент законодавчої конструкції статей Загальної та Особливої частин КК України); залежно від кримінально-правових наслідків відмови (як спосіб реалізації правового статусу, що тягне або не тягне кримінально-правових наслідків); залежно від функціонального призначення відмови як елемента законодавчих конструкцій статей КК України (як підстава звільнення від кримінальної відповідальності; як підстава диференціації кримінальної відповідальності; як підстава направлення жінки, яка була звільнена від покарання, для його реального відбування; як криміноутворююча ознака);

виявлено, що терміни «ненадання», «невиплата», «неповідомлення», «неподання», які використовуються у статтях Особливої частини КК України, мають дихотомічний зміст, оскільки включають як відмову від виконання правового

обов'язку, так і ухилення від його виконання, що необхідно враховувати під час нормотворчої діяльності та кваліфікації;

науковий підхід щодо розмежування таких діянь, як ухилення та невиконання, від відмови: а) ухиляючись та не виконуючи покладені на особу правові обов'язки, вона діє не відкрито, прямо не заявляючи про небажання щось виконувати, тоді як для відмови характерна прямота, чіткість та явна вираженість; б) ухилення і невиконання як суспільно небезпечні діяння можуть бути вчинені лише у формі бездіяльності («чистої» чи «змішаної»), тоді як відмова – це завжди активна поведінка суб'єкта, яка має демонстративний характер; в) ухилення і невиконання правового обов'язку завжди триваючі діяння, тоді як відмова від виконання правового обов'язку – це одномоментна дія. Для уникнення прогалин нормативно-правового регулювання відповідальності за невиконання правового обов'язку запропоновано альтернативно передбачати такі діяння, як ухилення та відмова від виконання правового обов'язку;

алгоритм установлення змісту спільних ознак суміжних складів кримінальних правопорушень (Л. П. Брич, В. О. Навроцький), що впливає на визначення їх змісту. На прикладі суміжних складів злочинів, передбачених статтями 111 та 429 КК України, та з урахуванням універсальності такої ознаки, як суспільно небезпечне діяння, доведено, що сумісність вказаної ознаки визначає спільність форми такого діяння. Зміст підпорядковуючого діяння (перехід на бік ворога як спосіб вчинення державної зради) визначає форму підпорядкованого діяння (відмова під час бою діяти зброєю) та ознаки останнього поняття (активність поведінки суб'єкта відмови від виконання правового обов'язку);

характеристику відмови від дитини як підстави направлення жінки для відбування покарання, призначеного за вироком суду (статті 79, 83 КК України). Ураховуючи міжгалузевий характер вказаного поняття, запропоновано визнавати відмовою від дитини у статтях 79, 83 КК України такі юридичні факти: наявність документа про дитину, яку відмовилися забрати з пологового будинку, іншого закладу охорони здоров'я відповідно до законодавства України; реєстрація дитини на підставі ст. 135 Сімейного Кодексу України; взяття дитини на профілактичний облік відповідно до встановленого нормативного порядку; влаштування дитини до

дитячого будинку та загальноосвітньої школи-інтернату; позбавлення матері батьківських прав; проживання дитини з іншими родичами, перебування її на їхньому утриманні, якщо жінка не виявляє інтересу до дитини, не виконує своїх обов'язків стосовно неї;

наукові підходи (М. І. Карпенко, А. М. Ониськів, С. О. Харитонов) про те, що відмова від несення обов'язків військової служби є самостійним складом злочину, відмінним від інших форм ухилення від виконання військового обов'язку (статті 407, 408, ч. 1 ст. 409 КК України). Під час кваліфікації відповідні діяння слід розмежовувати, а сама кваліфікація за частинами 2 або 3 ст. 409 КК України можлива у випадку відсутності у діянні винуватої особи ознак самовільного залишення військової частини або місця ст. 407), дезертирства (ст. 408), ухилення військовослужбовця від несення обов'язків військової служби шляхом самокалічення або шляхом симуляції хвороби, підроблення документів чи іншого обману (ч. 1 ст. 409);

наукова позиція (В. О. Навроцький, Г. З. Яремко) про те, що диспозиції статей про відмову від виконання правового обов'язку у будь-якому випадку є бланкетними, що обумовлює встановлення наявності в особи конкретного правового обов'язку (встановлення суб'єкта кримінального правопорушення), а також і власне відмови від його виконання (встановлення об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, а саме суспільно небезпечного діяння). Така бланкетність повинна враховуватися під час доказування у кримінальному провадженні, а також формулювання обвинувачення у процесуальних документах;

наукові підходи стосовно корегуючих законів України про кримінальну відповідальність, відповідно до яких зміни та доповнення повинні вноситися у первинний нормативно-правовий акт (КК України), а не в закон, яким вносяться зміни до цього Кодексу. За відмову водія транспортного засобу, від проходження відповідно до встановленого порядку медичного освідування на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо вживання лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, передбачена не адміністративна (ст. 130 КУпАП), а кримінальна відповідальність (ст. 2861 КК України);

точка зору науковців (І. Ю. Вакули, А. В. Горностай, В. О. Навроцького, Л. С. Щутяка та інших) щодо встановлення кола кримінальних правопорушень, на вчинення яких замах неможливий. Ураховуючи таку ознаку відмови від виконання правового обов'язку, як одномоментність, а також на підставі оцінки темпоральних властивостей виконання особою правового обов'язку (правомірна поведінка) та замаху на вчинення кримінального правопорушення (негативна поведінка), обґрунтовано неможливість замаху у кримінальних правопорушеннях, які полягають у відмові від виконання правового обов'язку;

науковий підхід щодо визначення співвідношення між складами кримінальних правопорушень (Л. П. Брич, В. О. Навроцький та інші). Насильницьке зникнення людини (ст. 1461 КК України), обов'язковою ознакою якого є відмова визнати факт арешту, затримання, викрадення або позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі, перебуває у відносинах конкуренції «цілого» і «частини» з іншими складами кримінальних правопорушень, виступаючи «цілим», зокрема щодо статей 146, 371 цього Кодексу. Запропоновано правило кваліфікації насильницького зникнення людини, якщо суб'єкт цього злочину вчинив лише перше обов'язкове діяння, за іншими статтями Особливої частини КК України, у яких передбачена відповідальність за арешт, затримання, викрадення або позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі. Також й інші наукові положення, які сформульовані в дисертації та в опублікованих працях, містять елементи наукової новизни та у значній мірі удосконалюють сучасне наукове пізнання питання відмови від виконання правового обов'язку як кримінально-правове поняття.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Зміст і структура дисертації відповідає меті та завданням, які сформульовані дисертантом, а також відображають її актуальність та наукову новизну. Дисертація характеризується логічним наповненням, відповідно до змісту, структура якого забезпечує комплексність та системність опрацювання проблематики кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення.

Структура дисертації побудована логічно, у відповідності до поставлених перед дослідженням завдань. Дисертація складається із вступу, двох розділів, які містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку.

У розділі 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження відмови від виконання правового обов'язку як кримінально-правового поняття» міститься п'ять підрозділів.

Підрозділ 1.1 «Відмова від виконання правового обов'язку як форма реалізації правового статусу особи» демонструє, що правові обов'язки, як і права людини, що у цілому становлять ядро її правового статусу, можуть бути реалізовані у порядку та спосіб, визначений законодавством України. При цьому відмова від виконання правового обов'язку є формою реалізації правового статусу особи та тягне різні правові наслідки у приватних та публічних галузях права.

У підрозділі 1.2 «Відмова у законодавчих конструкціях статей нормативно-правових актів» наголошено на тому, «відмова» може мати різне значення залежно від її дозволеності правовими нормами. При цьому переважно відмова, з урахуванням диспозитивного методу правового регулювання у приватних галузях права та диспозитивності як принципу публічних галузей права, є правомірною та має «позитивне» значення. Тоді як у публічних галузях права, якщо йдеться про відмову від виконання правового обов'язку, особа притягається до юридичної відповідальності.

У підрозділі 1.3 «Відмова у законодавчих конструкціях статей Кримінального кодексу України» визначено варіанти використання поняття «відмова» у законодавчих конструкціях статей Загальної та Особливої частини КК України. Їх аналіз дозволив узагальнити такі види відмови як елемента законодавчих конструкцій статей КК: I. Залежно від частини КК України, у статтях якої передбачено відмову: 1) як елемент законодавчої конструкції статей Загальної частини; 2) як елемент законодавчих конструкцій статей Особливої частини. II. Залежно від кримінально-правових наслідків відмови: 1) як спосіб реалізації правового статусу, що не тягне таких наслідків; 2) як спосіб реалізації правового статусу, що тягне такі наслідки. III. Залежно від функціонального призначення відмови як елемента законодавчих конструкцій статей КК України: 1) як підстава звільнення від кримінальної відповідальності; 2) як підстава диференціації кримінальної відповідальності; 3) як юридична підстава відмови від звільнення від покарання жінки; 4) як криміноутворююча ознака.

Підрозділ 1.4 «Істотні ознаки поняття «відмова від виконання правового обов'язку» вказано, що відмова від виконання правового обов'язку є наскрізним кримінально-правовим поняттям, якому притаманні спільні об'єктивні та суб'єктивні ознаки. До них віднесено: активна поведінка особи; відкритість, категоричність, демонстративний характер, одномоментність, добровільність (об'єктивні ознаки), усвідомленість, волимість, прямий умисел (суб'єктивні ознаки). Ураховуючи таку ознаку відмови від виконання правового обов'язку, як одномоментність, а також на підставі оцінки темпоральних властивостей виконання особою правового обов'язку (правомірна поведінка) та замаху на вчинення кримінального правопорушення (негативна поведінка), зроблено висновок, що у кримінальних правопорушеннях, що полягають у відмові від виконання правового обов'язку, замах неможливий.

Підрозділ 1.5 «Відмова від виконання правового обов'язку та суміжні діяння» розкриває, що відмова та ухилення чи невиконання правового обов'язку змістовно відрізняються. Доведено, що такі терміни, як «ненадання», «невиплата», «неповідомлення», «неподання», які використовуються для позначення суспільно небезпечного діяння у статтях Особливої частини КК України, характеризуються дихотомічним змістом, оскільки охоплюють як відмову від виконання правового обов'язку, так і ухилення від його виконання. Констатовано, що ухиляючись та не виконуючи покладені на неї правові обов'язки, особа ніби діє неявно, прямо не заявляючи про небажання щось виконувати; ухилення і невиконання як суспільно небезпечні діяння можуть бути вчинені лише у формі бездіяльності («чистої» чи «змішаної»), тоді як відмова – це завжди активна поведінка суб'єкта, яка має демонстративний характер, що не характерне для ухилення та невиконання правового обов'язку; ухилення і невиконання правового обов'язку завжди тривалі, тоді як відмова від виконання правового обов'язку – це одномоментна дія.

Розділ 2 «Відмова від виконання правового обов'язку у статтях кримінального кодексу України» складається з п'ятих підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Відмова жінки від дитини як підстава її направлення для відбування покарання, призначеного за вироком суду» визначено поняття «відмова

від дитини» – це міжгалузеве спеціалізоване поняття, що використовується у КК України та запозичене з сімейного права України. Під час його тлумачення та застосування відповідно до положень ст. 79 та 83 КК України слід вживати його у сімейно-правовому значенні.

У підрозділі 2.2. «Відмова від виконання правового обов'язку у статтях про кримінальні правопорушення проти особи» визначено такі правила кваліфікації насильницького зникнення людини:

– вказаний склад кримінального правопорушення та інші склади, що містять спільні ознаки (наприклад, передбачений статтями 146, 371 КК України), співвідносяться як норми про «ціле» (ст. 146¹ КК України) та «частину»;

– якщо у вчиненому мають місце всі складові об'єктивної сторони, що передбачені у диспозиції ст. 146-1 КК України, дії особи слід кваліфікувати виключно за цією статтею;

– вчинення представником держави першого суспільно небезпечного діяння (арешту, затримання, викрадення або позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі) утворює закінчений склад інших кримінальних правопорушень, а тому дії такої особи слід кваліфікувати за іншими статтями Особливої частини КК України, що передбачають відповідальність за арешт, затримання, викрадення або позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі (наприклад, ст. 371 КК України).

Охарактеризовано незаконну відмову у доступі журналіста до інформації (ч. 1 ст. 171 КК України) як однієї з форм перешкоджання законній професійній діяльності журналістів. Зроблено висновок про достатній ступінь суспільної небезпеки цього діяння, необхідний для криміналізації.

Встановлено, що незаконна відмова у прийнятті до навчального закладу будь-якої форми власності охоплює як відмову зарахувати особу до такого закладу, так і відмову перевести її до іншого закладу освіти. Виявлено недолік при формулюванні складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 183 КК України, який полягає у відсутності такого альтернативного діяння, як ухилення від прийняття до закладу освіти, який запропоновано усунути, передбачивши відповідальність не лише на відмову, а й за ухилення від прийняття до закладу освіти.

У підрозділі 2.3. «Відмова особи, яка керує транспортним засобом, від проходження медичного освідування на стан сп'яніння» на підставі аналізу регулятивного законодавства України зроблено висновок, що у ст. 286-1 КК України встановлюється кримінальна відповідальність за відмову особи, яка керує транспортним засобом, від проходження відповідно до встановленого порядку адміністративного (на місці зупинки транспортного засобу поліцейським) чи медичного (у закладі охорони здоров'я лікарем) огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо вживання лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції.

У підрозділі 2.4. «Відмова від виконання правового обов'язку у статтях про кримінальні правопорушення проти правосуддя» охарактеризовано відмову свідка від давання показань або відмову експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків (ст. 385 КК України). Кваліфікація за цією статтею можлива у випадку відсутності у діянні винуватої особи ознак ухилення від виконання процесуальних обов'язків, що часто ігнорується у процесі правозастосування. Криміналізація злісного ухилення від відбування стягнення у виді суспільно корисних робіт, формою якого є відмова від виконання роботи, від якої визначений підприємством, установою, організацією, більше двох разів протягом місяця без поважних причин (ст. 389-2 КК України) є необґрунтованою, такою, що не відповідає підставам, умовам та принципам криміналізації.

У підрозділі 2.5. «Відмова від виконання правового обов'язку у статтях про військові кримінальні правопорушення» проаналізовано відкриту відмову виконати наказ начальника (непокора). Вона повинна характеризуватися загальними ознаками відмови від виконання правового обов'язку. Суміжним складом є відмова від виконання законних вимог командира (начальника), а тому вони повинні розмежовуватися під час кваліфікації. Відмова від несення обов'язків військової служби передбачена як одна з форм ухилення від несення таких обов'язків. Відмова у цьому випадку є самостійним складом злочину, відмінним від інших форм ухилення від виконання військового обов'язку, відповідальність за які передбачена у статтях 407, 408, ч. 1 ст. 409 КК України. Відмова під час бою діяти зброєю (ст. 429 КК України) може виступати таким способом державної зради, як перехід на бік

ворога під час воєнного стану або у період збройного конфлікту, якщо вказані дії вчинені з метою сприяння ворогові. В цьому контексті склади злочинів, передбачені статтями 111 та 429 КК України, належать до суміжних і повинні розмежовуватися.

Дисертація виконана українською мовою. Стиль викладення матеріалу – науковий. Порушень академічної доброчесності опонентом не виявлено.

Дисертаційне дослідження Т.Р. Войтюка містить вагомий результати, які в сукупності вирішують важливу наукову проблему кримінального права, а також забезпечують розв'язання цілого ряду практичних питань. Викладені в ньому наукові положення заповнюють низку прогалин, які існували в теорії кримінально-правової науки, є основою для подальших досліджень, вдосконалення правозастосування, юридичної освіти.

Теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи підтверджується можливістю використання розроблених дисертантом рекомендацій, положень та пропозицій у науковій, законотворчій, науково-педагогічній діяльності та правозастосуванні.

Поряд з вищезазначеними позитивними аспектами роботи, вона містить і деякі дискусійні положення, зокрема:

1. В пункті 3 положень наукової новизни, що виносяться на захист, запропоновано авторську класифікацію видів відмови як елементу законодавчих конструкцій статей КК України. У самій роботі автором (стор. 51-52) більш детально описано і наведено відповідні приклади таких конструкцій, однак з викладеного незрозуміло, а відтак потребує додаткових пояснень, вибір критерію поділу на види відмов у залежності від функціонального призначення відмови як елемента законодавчих конструкцій статей КК України: 1) відмова як підстава звільнення від кримінальної відповідальності (статті 17, 19, ч. 2 ст. 285); 2) відмова як підстава диференціації кримінальної відповідальності (ст. 31); 3) відмова як підстава направлення жінки, яка була звільнена від покарання, для його реального відбування (ч. 5 ст. 79, ч. 5 ст. 83); 4) відмова як криміноутворююча ознака (статті 146-1, 171, ч. 1 ст. 183, ст. 286-1, ч. 1 ст. 385, 389-2, ч. 2 ст. 409, ст. 429). Зокрема, з цього поділу (на відміну від інших) випали посилання на положення, передбачені

ч. 3 ст. 10, ст. 17, ст. 19, ч. 3 ст. 41 КК України. Тому не зрозуміло чи цей поділ не включає цих положень, чи з інших причин автор не вказував посилання на ці положення у цій класифікації.

2. Серед істотних ознак поняття "відмова від виконання правового обов'язку" автором виділено таку ознаку як активна поведінка, та приділено багато уваги щодо розмежування цього поняття та суміжних понять. Однак, в ст.17 Загальної частини КК України передбачено поняття "добровільна відмова при незакінченому кримінальному правопорушенні" де сказано, що добровільна відмова (по суті як і будь яка відмова) це припинення особою за своєю волею готування до кримінального правопорушення, а отже утримання від активної поведінки. Натомість добровільна відмова при закінченому замаху потребує активних дій для усунення настання негативних наслідків. Тому, сприймаю позицію автора щодо активних дій при добровільній відмові, але лише у тих випадках, коли це пов'язано з необхідністю настання певних наслідків, якщо ж мова йде про формальні склади злочину, то тут мабуть така позиція автора потребує додаткової аргументації.

3. П. 2 положень наукової новизни передбачає розмежування відмови від виконання правового обов'язку як суспільно небезпечного діяння (негативний аспект реалізації особою її правового статусу), що тягне настання кримінальної відповідальності, та відмови як правомірного діяння (добровільна відмова – статті 17, 19 КК України, відмова від виконання явно кримінально протиправного наказу або розпорядження – ст. 41 КК України), за яке особа не підлягає кримінальній відповідальності. З урахуванням цього положення зміст поняття «відмова» у вказаних випадках може бути різним. Така позиція автора потребує додаткового пояснення: що саме автор має на увазі, коли пише, що зміст поняття «відмова» може бути різним. Адже у науковій літературі, на практиці та і сам автор на сторінках свого дослідження говорить про необхідність однакового розуміння понять у всій правовій системі. Натомість наповнювати одне і теж поняття різним змістом є не припустимим.

4. Загалом погоджуюсь з позицією автора щодо недоцільності передбачення кримінальної відповідальності за злісне ухилення особи від відбування адміністративного покарання у виді суспільно корисних робіт ст. 389-2 КК України,

однак, хочу зазначити, що виключення з КК України статті лише тому, що суди, у більшості випадків - 93%, не з'ясовують у чому саме полягала відмова від виконання цього виду робіт є вагомою, але не достатньою підставою для внесення такої пропозиції. Тому під час захисту хотілося б почути і інші аргументи на користь цієї пропозиції.

5. На стор. 151 роботи автором зазначається, що для належного відмежування вказаного адміністративного правопорушення від складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 402 КК України, не доцільно у диспозиції ст. 172-10 КУпАП використовувати термін «відмова», а слід вжити терміносполучення «невиконання законних вимог начальника (командира)». У такому випадку у судовій практиці буде змога встановити розмежувальні ознаки між складами правопорушень, передбаченими ст. 172-10 КУпАП та ст. 402 КК України. Однак, як зазначається у цій же роботі на стор. 75 «неподання», «ненадання», «невиплата» а відтак і «невиконання» охоплюють собою ухилення та відмову, вживання яких автор вважає недоречим для КК України. Тому потребує додаткового пояснення позиція автора, щодо доцільності використання такого терміну («невиконання») в КУпАП.

Загалом висловлені критичні зауваження істотно не впливають на позитивну оцінку дисертаційного дослідження, оскільки більшість із них є дискусійними або можуть бути предметом обговорення в ході прилюдного захисту дисертації.

Повнота викладу наукових положень в опублікованих працях. Результати дослідження повною мірою відображені в наукових статтях і тезах доповідей автора на наукових і науково-практичних конференціях. Основні результати дисертації висвітлено у 8 наукових працях, із яких 4 статті – у наукових фахових виданнях України, 1 стаття – в іноземному науковому виданні, а також 3 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

ВИСНОВОК: дисертація Войтюка Тараса Романовича на тему «Відмова від виконання правового обов'язку як кримінально-правове поняття» є самостійною, комплексною, завершеною працею, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, яке полягає у розробці науково -теоретичних засад кримінально-правового поняття відмови від виконання правового обов'язку.

Представлена робота характеризується необхідними для такого дослідження компонентами: критичний аналіз попередніх дослідників проблеми, пов'язаної з дослідження кримінально-правового поняття відмови від виконання правового обов'язку, органічне поєднання різних методів пізнання, звернення до досягнень різних галузей права та даних суспільних наук. Дисертація містить наукові положення, висновки, які вперше пропонуються в юридичній науці, в ній сформульовано ряд важливих наукових пропозицій та рекомендацій для правозастосовної діяльності, які в сукупності вирішують важливу теоретичну та практичну проблему щодо визначення кримінально-правового поняття відмови від виконання правового обов'язку.

Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 03 квітня 2019 року № 283); Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167; вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40. Автор дисертації Войтюк Тарас Романович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент –

Перший проректор Львівського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор

Т.І. Созанський